

Mehmet Mercan, *Diyarbakır Türküsü*, Diyarbakır 2002, 307 s.

Kitap, çeşitli yönleriyle, tarihi, kültürü, folkloru, gelenekleri, yetiştirdiği ünlü isimleri, edebiyatçıları ile Diyarbakır'ı ele alan bir derlemedir. Dil ile ilgili bölümleri ise “Diyarbakır Ağzı” (s. 21-24), “Sözlük” (s. 25-44), “Dilde Hoşgörü” (s. 51-54) gibi bölümlerden oluşmaktadır. “İlginç bir fonetiği var Diyarbakır ağzının” cümlesiyle başlayan “Diyarbakır Ağzı” bölümünü “Sözlük” izler. Sözlükte Akkoyunlu diline, başka bir deyişle bir zamanlar yörede kullanılan Türkmenceye özgü *aparmaḥ*'tan Kürtçe *berroj*'a (anlamı burada “güneşlenmek” olarak verilir) 500'e yakın sözcüğe yer verilir. Bu yönüyle de “Diyarbakır lehçesinde, Türkçe, Türkmence, Azerice, Kürtçe, Arapça ve Farsça doyumsuz bir uyum içindedirler.” (s. 51). Buna göre sözlükte dikkatimi çeken sözcükler şunlardır:

bayacağ “an önce”

bıhçı “bıçkı-testere”

burği “karın ağrısı-ishal”

çırton “saçaklardaki yağmurluk”
(Ermenice)

çimmaḥ “yüzmek”

dal “omuz” (Moğolca)

dalda “gölge” (Moğolca)

daşra “yüz numara, WC”

ısıtma “ateşli hastalık-sıtma”

kayğanağ “pekmezli omlet”

kesme “üzüm pekmezinden tatlı”

kızdırma “ateşli hastalık”

nahır “sürü” (Ermenice)

öksemaḥ “özmek”

serçeboğan “atmaca”

tay “akran, yaşıt”

toy “düğün”

yırlamak “şarkı söylemek”

Yukarıda yer verdiğim Türkmence, Moğolca, Ermenice sözcüklerin dışında bölgeye özgü şu sözcüklerin de araştırmaya değer olduğunu vurgulamak gerekir: *kepir* “kestirme, patika yol”, *kildan* “bakırdan sabun ve tarak kabı”, *kondıra* “çukur”, *kumüt* “hamam havlusu”, *kurre* “kibirli”, *mıkla* “yağda un kızartması”, *poçik* “kuyruk”, *sıtl* “bakraç”.

Akademisyenlerin değil de yöre aydınlarının kaleminden çıkan bu tür çalışmaların önemini bir kez daha vurgulamak isterim. Benzer çalışmaların artması dileğiyle.

Mehmet Ölmez
(İstanbul)